

Régi magyar könyvtár III/XVIII. század

A régi magyarországi, illetve magyar vonatkozású nyomtatványok bibliográfiai regisztrálásának újabb fontos tomusa látott napvilágot a közelmúltban. Mint köztudott, évtizedekkel ezelőtt Borsa Gedeon irányításával elkezdődtek a *Régi magyarországi nyomtatványok (RMNy)* munkálatai, az eddig megjelent három kötet 1655-ig tárja fel a magyar nyelven bárhol, valamint a Magyarország területén közreadott nyomtatványokat. A nyelvi és a területi hungarikumok számbavétele tehát megnyugtatóan halad az 1960-as években lefektetett elvek szerint. Másként alakult viszont a régi magyar személyi és tartalmi patriotikumok korszerű bibliográfiai regisztrálásának helyzete, annak ellenére, hogy Borsa Gedeon egyik tanulmányában (*A régi, szerzői hungarika nyomtatványok bibliográfiája*. Magyar Könyvszemle) már 1978-ban felvázolta Szabó Károly RMK-ja harmadik része átdolgozásának szempontjait: a személyi és anyagi erőforrások korlátozott volta miatt erre csak később kerülhetett sor.

A most közreadott, a XVIII. századi személyi hungarikumokat regisztráló kötetet megelőzte 1990–1996 között Dörnyei Sándor és Szálka Irma gondozásában a *Régi magyar könyvtár III. Pótlások, kiegészítések, javítások* négy füzeté és a teljes RMK harmadik részének névanyagát egységesen feltáró index. A négy füzet 2887 tételes gazdagodást jelentett Szabó Károly és Hellebrant Árpád összegzéséhez képest (az alapmű 4831 művet vett számba), ezzel az 1711-ig terjedő időszak ismert szerzői hungarikumai jelentős mértékben gyarapodtak. A patriotikumok negyedik kategóriája, vagyis a tartalmi szempontok vonatkozásában szerényebb, ám mégis jelentős esemény volt, hogy 2004-ben Vekerdi József összeállításában napvilágot látott az Apponyi-gyűjtemény katalógusának 5. kötete 438 olyan tétel leírásával, amelyet a bibliofil főúr már nem tudott elkészíteni (*Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. Band V. Hrg. von József Vekerdi*. Bp. 2004, OSZK.).

A *Régi magyar könyvtár III/XVIII.* közreadásával immár túllépett a szerzői hungarikumok regisztrálásának időhatára a még Szabó Károly által lecövekelte 1711-es esztendőn, és szervesen kapcsolódik a régi nyomtatványok nemzetközileg is elfogadott korszakolásához. A most napvilágot látott kötet időrendben folytatja az RMK-t, ugyanakkor szervesen kapcsolódik Petrik Géza bibliográfiájához, illetve az ahhoz az OSZK-ban készült kiegészítésekhez, pótlásokhoz. A bibliográfia a feldolgozott és számba vett szerzők vonatkozásában az RMK III. pótlásaihoz alkalmazott elveket követi, vagyis a történelmi Magyarország – beleértve Erdélyt – területén született, később bárhol működött auktorok műveit veszi lajstromba. Megtalálhatók az összeállításban szok a munkák is, amelyeknek külföldi születésű szerzői alkotó korszakukban nálunk tevékenykedtek, vagyis a Magyarországra költözésük előtt és

a távozásuk után írt műveiket nem tartalmazza Dörnyei Sándor és Szávuly Mária munkája.

Az előzetes várakozásokkal ellentétben meglehetősen nagy a regisztrálandó nyomtatványok száma, így a jelen kötet 1823 számozott tétele (amelyhez további 220 számozatlan kapcsolódik; utóbbiak a példányból ma már ismeretlen, illetve tévesen feltételezett nyomtatványok) az 1760-ig megjelenteket tárja fel; az 1761–1800 közöttiek összesítése a következő kötet feladata lesz.

A bibliográfiába felvett művek elsősorban a XVIII. századi magyar értelmiség peregrinációjának és külhoni egyetemi pályafutásának, karrierjének mélyebb megismerését teszik lehetővé, ugyanis a regisztrált kiadványok mintegy fele a legtágabban felfogott egyetemi nyomtatvány: disszertációk, tankönyvek, egyetemi nyilvános vitákra, ünnepségekre szóló meghívók, ünnepi beszédek, üdvözlő versek tartoznak e csoportba. Ennek megfelelően a nyomtatványok megjelenési helyeként zömmel a honfitársaink által leginkább látogatott német egyetemi városok (és Bécs) neve olvasható a leírásokban: a császárvárosban 355 kiadvány látott napvilágot, Wittenberg 174, Halle 138, Jena pedig 126 kötet közreadó városa volt – hogy Dörnyei Sándor összegzésének csak az elejét közöljük. Nem okoz meglepetést a nyomtatványok nyelvi összetétele sem: a latin toronymagasan vezet, a nyomtatványok csaknem 80 százaléka (1454 mű) e nyelven jelent meg. Németül 252 kötet íródott, a maradékon pedig tizenegy nyelv osztozik.

Az egyetemi kiadványokon kívül legnagyobb számban egyházi vonatkozásúak készültek még, számuk 424. Sajátságos, hogy a legtöbb kiadásban megjelent szerző egy, a korábbi időszakban működő sokoldalú jezsuita szerzetes, Hevenesí Gábor (1656–1715) volt; 132 alkalommal tették közzé elmékedéseit, kegyességi műveit. Legismertebb kegyességi írása az először 1695-ben kiadott *Ars bonae mortis* volt, melyben a „jó halálra” való felkészülést szolgáló Szűz Máriához kapcsolódó napi áhítatgyakorlatokat ismertetett. A könyvnek 13 kiadását tartalmazza a bibliográfia: hasonlóan közkedvelt volt a korban Hevenesítől a *Quadragesima Christo patienti sacra*, a nagybőjt negyven napjára való elmékedések gyűjteménye. Érdekes lesz megnézni majdan a bibliográfia 1761–1800 közötti részében, hogy ezek a jellegzetesen barokk kori kegyességi művek mikor és milyen mértékben szorultak ki az európai könyvkiadásból. A világi tudományok közül a földrajz–történelem csoportjába tartozók száma 70, az irodalmi-nyelvészeti munkáké 29. Több mint félszáz, 53 uralkodói rendelet mellett 29 külföldön kiadott jogtudományi publikáció szerzője volt honfitársunk. A természettudományi írások száma 35, igaz, részben e kategóriába sorolható további 38 orvostudományi kötet is. Az alkalmi versek, beszédek – például esküvői vagy koronázási köszöntők – száma 77, és a kiterjedelmű alkalmi nyomtatványok másik számottevő csoportja, a halotti búcsúztatók is 54 tétellel szerepelnek a könyvészetben.

A bibliográfia ugyan szerves folytatása az *RMK III*-nak, Szabó Károly–Hel-lebrant Árpád művével és az 1990–1996 közötti pótlásokkal ellentétben azonban a jelen kötet nem időrendi felépítésű: a tételek szerzői, illetve címek szerinti be-utórendben sorakoznak. A megoldás logikus és helyénvaló a szerzői jellegnek megfelelően, ugyanakkor érdemes lenne a második kötetben a megjelenés helye és időrendje szerinti mutatóval kiegészíteni az összeállítást.

A kiadványok leírása általában lehetővé teszi a pontos azonosítást, csak akkor hiányzik valamilyen adatelem egy-egy tételből, ha nem volt mód az autopszia elvé-

nek érvényesítésére. A tételekhez szükség szerint megjegyzések – ezek a kiadásváltozatokat, az első kiadásokat, valamint a vizsgatételeket hordozó edíciók adatait regisztrálják –, illetve irodalmi hivatkozások kapcsolódnak. A külföldi szakirodalmi hivatkozások mellett Petrik Géza bibliográfiája és Szinnyi József biobibliográfiája szerepel leggyakrabban. Érdeemes lett volna Apponyi Sándorra és Hungarica-katalógusára is utalni: számos mű leírása megtalálható az immár ötkötetes jegyzékben. (Például a bibliográfia 105., 108., 142., 165. stb. tételei.)

A könyvészet használatát jelentősen megkönnyíti a tételek között kétféle utaló alkalmazása: egyenlőségjel kapcsolja össze a mellőzött névformát a szerzői rendszóvá emelt változattal (alaki eltérések, álnevek, kettős nevek második eleme): nyíl vezet el a betűrend megfelelő helyén található, ám nem rendszóként kezelt különféle szellemi közreműködő személyek nevére ahhoz a tételhez, amelyben az illető név előfordul. A tételek a leelőhelyek közlésével zárulnak.

[Régi magyar könyvtár III/XVIII. század. Magyarországi szerzők külföldön nem magyar nyelven megjelent nyomtatványai. 1. kötet: 1712–1760. Összeáll. Dörnyei Sándor. Szávuly Mária. Bp. 2005, OSZK. 356 p.]

Pogány György

Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban (1990–1994) VIII/1–2. köt.

Nyolcadik kötetéhez érkezett az a – nyugodt szívvel – monumentálisnak nevezhető bibliográfiai vállalkozás, amely teljesség-igényűen földolgozva és szisztematikus rendben adja közre a Komárom-Esztergom megyére vonatkozó, 1990–1994 között megjelent sajtóanyagot. A dupla kötet a rendszerváltozást követő első fél évtized újságközléseit regisztrálja, azokat a nagyobb lélegzetű tanulmányokat, valamint időszerűség inspirálta riportokat, tudósításokat, interjúkat, cikkeket és más zsurnalisztikai, esetleg publicisztikai műfajban született írásokat, amelyek az országos és a megyei orgánumban láttak nyomdafestéket, a napi- és hetilapokban, havi folyóiratokban, ismeretterjesztő és szaklapokban, egyéb periodikákban. (Mondani is fölösleges, a legtöbb bibliográfiai tétel a Tatabányán megjelenő megyei lapból, a *24 Órából* származik, ennél fogva a kötetek e napilap sajátos szempontú, irányított optikájú repertóriumaként is fölfoghatók.)

A több mint 13 600 tétel – ahogyan az előző kötetekben is – tematikus csoportosításban kapott helyet. A nagy fejezetek (*Politikai élet; Közigazgatás; Társadalmi élet, társadalmi jelenségek; Gazdasági élet; Egészségügy; Művelődésügy; Sport; Földrajz, történelem, életrajzok; Egyházak, vallás*) számos, ugyancsak tematikus alfejezetre tagolódnak. A tartalomjegyzékben is tükröződő, részletező bontás nagymértékben megkönnyíti a keresést a két vastos kötetben, ilyenformán a megye élete, egyre inkább múlttá váló jelene és formálódó jövője iránt érdeklődő

éppen úgy rálel a politikai pártok helyi szervezeteinek működéséről beszámoló cikkekre, mint az alkotóművészek munkásságát taglalókra, a különböző sportágak megyei eredményeiről számot adókra vagy épp a nemzetiségek és felekezetek életét bemutató írásokra, az eseményeket efemer módon tükröző közlésekre és az akár tudományos igényű földolgozásokra egyként.

A rövid leírású, de minden, azonosításhoz nélkülözhetetlen adatot tartalmazó bibliográfiai tételek természetesen közlik a cikk szerzőjének nevét (esetleg szignóját, ha lehet, annak föloldásával), írása eredeti formájú címét, a lap nevét, a megjelenés dátumát (folyóiratnál lapszámát), illetve az oldalszámokat. Alkalmassint – ha a cikk címe nem utal egyértelműen a tartalomra – rövid megjegyzés magyarázza és zárja tételt.

A dupla kötetben való keresés, tájékozódás iránytűje természetesen a *Mutatók* című vaskos, mintegy 140 oldalas fejezet, amely voltaképp összevont személynév-, intézménynév- és földrajzi név-mutató. A címszó, illetve a mellé rendelt oldalszám nyomdai szedése utal arra, hogy személynév esetében a cikk szerzőjéről van-e szó, avagy az adott személyre vonatkozó, őt megszólaltató írással van-e dolgunk, esetleg közigazgatási egységről, intézményről, cégről tájékozódhatunk az adott tételszám alatt.

A rövidítésjegyzékkel, a feldolgozott periodikumok betűrendes listájával kiegészített – szó szerint – nagy mű fontos tanulság levonására ad alkalmat. Arra a fölismerésre, hogy hazánk legkisebb megyéjéről, annak – bár kétségtávol rendkívül érdekes változásokat mutató – mindössze fél évtizednyi életéről beszámoló, 13 600 írásművet regisztráló, imponáló teljességű kiadvány minta és példa lehet más megyék számára, miközben természetesen tudjuk, hogy több megyei könyvtárban nagyon igényes helyismereti bibliográfiai föltáró munka folyik. Mégis jó érzés kézbe venni ezt a nagy munkával létrehozott megyei sajtorepertóriumot, amely azokat a tekintélyes országismereti kiadványokat idézi emlékezetünkbe, amelyek a XIX. és a XX. század fordulóján jelentek meg, és amelyek a helyismereti munkának máig megbízható forrásai és segédletei.

A kiadvány – mint az eddigiekből kiderülhetett – valóban figyelemre méltó mű. Épp az efféle remekeknek van meg az a vonzó sajátossága, hogy új és még újabb gondolatokat ébresztenek. A két kötet a teljesség igényével dolgozza föl mindazt, amit a hazai sajtóban Komárom-Esztergom megyéről, annak bármilyen vonatkozásáról megjelent. De éppen ez a teljesség tűnik kérdésesnek, ha tekintetbe vesszük, hogy a megyének „folytatása” van a szomszéd országban, Szlovákiában. Vajon lehet-e teljes egy bibliográfia (repertórium), ha nem szerepelnek benne a megyével határos országban róla megjelent újság- és folyóiratcikkek? Nem lenne-e még teljesebb ez a munka a szlovákiai szlovák és magyar sajtó vonatkozó anyagának földolgozásával és közlésével? Bizonytal teljesebb lenne. Ma már talán nem kellene oly igen tisztelni a határokat, s főképp nem az olyan megyében, amelynek történelmi területe átnyúlik a határon.

Azon is elmerenghetünk, miért csak a sajtó cikkei, írásai állnak rendelkezésre. Persze ez a legfontosabb és mennyiségében is legtekintélyesebb anyag. Ám milyen lehetne egy olyan kiadvány – gondolkodhatunk tovább –, amelyben minden benne van (természetesen az adott térbeli és időbeli határok között), ami csak megjelent a megyéről? Tehát tartalmazná a legkülönbözőbb műfajú kiadványok – első helyen persze a könyvek – megyére vonatkozó anyagát. Ez már nem lenne

repertórium a szó hagyományos értelmében, de sokkal megbízhatóbb tájékoztató műszer volna. És elkészítésének bázisa ugyanott és ugyanúgy megvan már, mint a sajtófigyelésé. A megyei könyvtár helyismereti gyűjteményére gondolunk – természetesen. Az a kiadvány, amelyik mindent tartalmazna, ami Komárom-Esztergom megyéről megjelent, természetesen feldolgozná és közölné a nem hagyományos (elektronikus) dokumentumok lelőhelyadatait is, vagyis az igazán teljes műben helyet kapnának a vonatkozó digitalizált művek, az adatbázisok is. És még a kommentár, az annotáció lehetőségét is fölemlíthetjük az álmodott teljesség kedvéért.

Immár nagyon elkalandoztunk a jövőben. De éppen a dupla kötet, a *Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban (1990–1994)* nyolcadik részének ki-tűnősége hajtott bennünket az álmodozásba. És az, hogy ez a két kötet valóban az előző századforduló nagy országismereti ópuszaira emlékeztet. De hát manapság is századfordulón élünk!

(Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban VIII. [1990–1994] Válogatott repertórium. 1–2. köt. Tatabánya, 2005. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat József Attila Megyei Könyvtár, 824 p.)

Mezey László Miklós–Vajda Kornél

*Minden kedves olvasónknak, el-
őfizetőknek,
hirdetőnknek, kollégáinknak
kellemes karácsonyi
ünnepet és boldog újévet kívá-
nunk*

A Szerkesztőség

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

III/XVIII. század

MAGYARORSZÁGI SZERZŐK KÜLFÖLDÖN,
NEM MAGYAR NYELVEN MEGJELENT NYOMTATVÁNYAI

I. kötet: 1712–1760

ALTE UNGARISCHE BIBLIOTHEK

III/XVIII. Jahrhundert

IM AUSLAND ERSCHIENENE,
FREMDSPRACHIGE WERKE UNGARLÄNDISCHER AUTOREN

Band I: 1712–1760

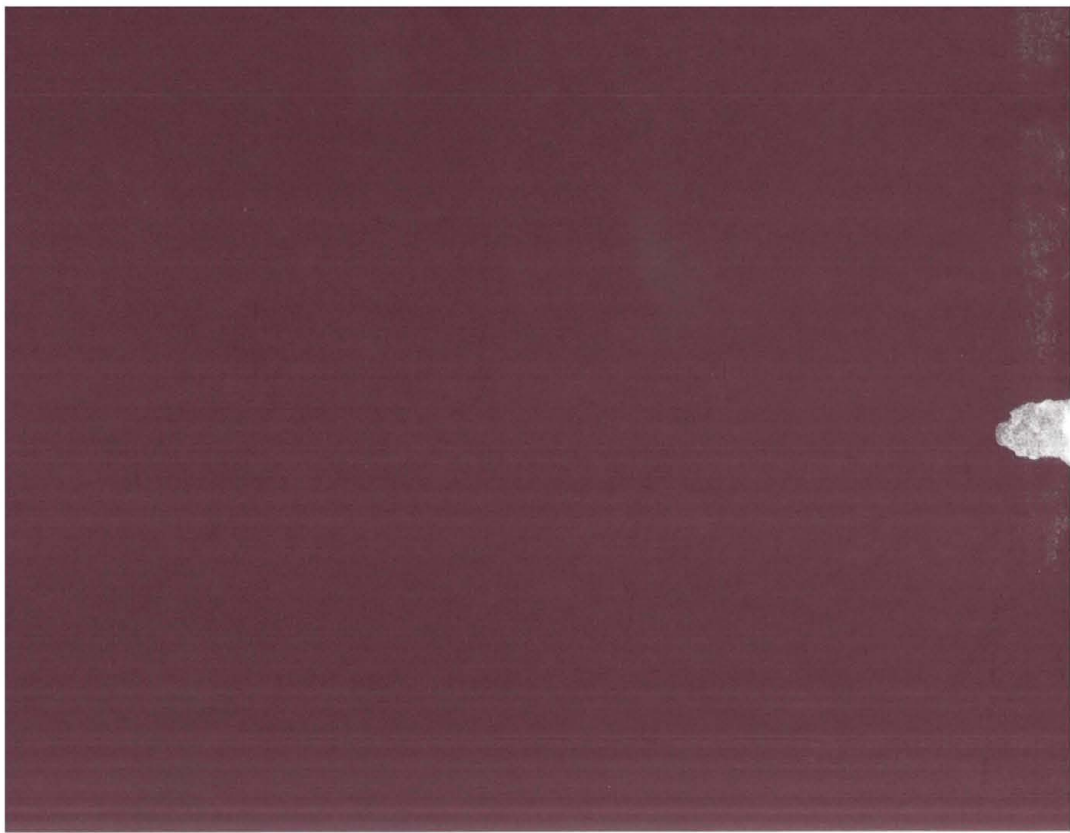
Összeállította

DÖRNYEI SÁNDOR és SZÁVULY MÁRIA

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARICA

Országos Széchényi Könyvtár
Budapest, 2005

3K
3K
3K
3K
3K
3K

2 000000 007939
3K 2005/12

370.00 Ft

